

48

15 HAZİRAN 1993

14959

z (M. Kemal'in)

Büyük Nutuk'un genel olarak incelenmesi. KARAÇİZMELİ, Lütfiye. Bil. Uz. Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 1990. 167s.
Danışman: Y.Doç.Dr.Hülya Baykal.

140458 Nutuk

Muhsine Börekçi; "Atatürk'ün 'Nutuk'unda Söz Dizimi", 1994, II Cilt 795 s.
Danışman: Prof.Dr. Efrasiyap Gemalmaz.

Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü
Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı
Doktora.....Tezi.

06 HAZİRAN 1996

NUTUK'TA İSLAM TARİHİ İLE İLGİLİ MOTİFLER

Prof. Dr. Ethem Ruhi FİĞLALI

Nutuk, sadece Atatürk'ün kendi düşünce ve görüşlerini ihtiva eden bir eser değildir. Atatürk'ün şahsi düşünce ve görüşleri yanında, kendisine yazılan mektup, telgraf ve benzeri yazınmalar ve cevapları ile devrin askerî ve sivil ricâlinin düşünce ve kanaatlarını da ihtiva etmektedir. Bu yönüyle o, Türk tarihinde, devrin siyâsî ve fikrî durumunu aydınlatan son derece önemli ve değerli bir belge niteliğindedir. **Nutuk**'ta, İslâm tarihine ait, gerek Atatürk tarafından doğrudan ifade edilmiş, gerek başkalarının kanaatlerini yansıtan birçok mesele mevcuttur. Bunlara ya işaret edilmekle yetinilmiş, ya da geniş olarak doğrudan bilgi verilmiştir. Burada, özellikle 1 Kasım 1922'de "saltanat-ı milliyenin tahakkukuna dair Büyük Millet Meclisi'nde cereyan eden tarihî celsede" Atatürk'ün, İslâm tarihinin hemen hemen her döneminde tartışma konusu olmuş hilâfet meselesini ve tarihî seyrî hakkında sürdürdüğü görüşler üzerinde durulacaktır.

Atatürk, bu son derece önemli hitabesinde(1), millî egemenliğin doğrudan Türk milletinde bulunması gerekliliğini, Türk ve Arap tarihlerinin gerekli şartlarını gündeme getirecek ele alır.

Nitekim o, Türk tarihi ile ilgili olarak, insanlık dünyasında en az yüz milyonu aşkın bir Türk milletî bulunduğunu ve bunların ilk atasının insanlığın ikinci babası sayılan Nuh peygamberin oğlu Yafes'in oğlu olduğunu ve Türklerin derin bir tarihî geçmişe sâhip bulduklarını ifade ettikten sonra (s. 1838), "mazhar-ı nübüvve ve risâlet olan Fahrîâlem Efendimiz" Hz. Muhammed'in yüz milyonluk Arap kütlesinin içinde Mekke'de 1994 sene önce Rebiülevvel ayının onikinci Pazartesi gecesi sabaha doğru tan yeri ağarırken doğduğunu ve bugünün (1 Kasım: 12 Rebiülevvel) hayırlı bir tesâdüfle o güne, rastladığını belirtir ve Hz. Muhammed'i ve faaliyetlerini sıfayışkâr ifadelerle anlatır (s. 1840).

Hz. Peygamber'in vefatından sonra ümmetin işlerini bir an evvel en iyi şekilde yürütmek için tedbirlerin aranmaya başlanması, kısaca halife seçimi işi söz konusu olur. İşte bu noktada meselelerin pekçok müzakere ve münakaşaya, hattâ ciddi ihtilâflara yol açtığını belirten Atatürk, seçim işinde üç ayrı görüşün varlığına dikkati çeker.

Bunlardan birincisi, halife olacak şahıs, ümmetin işlerini görebilmek için gerekli güç ve yeteneğe sâhip olmalıdır. Bu ise, halifeliğin, Arap kabile geleneği ve toplum yapısı göz önüne alınrsa, en kuvvetli ve en nüfuzlu kabileye ait olması anlamına gelir.

İkinci görüş, halifeliğin, müslümanlığın gelişme ve yayılmasında hizmet eden Ensâr'ın, yani Medinelilerin hakkı olduğudur.

(1) Gazi Mustafa Kemal, **Nutuk-Söylev**, III. Cilt, Ankara: T.T.K. Yay., 1989, Vesika, 264 ss. 1836-1858.

Üçüncü görüş ise, halifelik, Hz. Peygamber'in soyunun hakkıdır diyenlerin, yani Hâşimîlerin görüşüdür.

Bu üç görüşten oybirliği ile birini tercih imkânı hâsıl olmamış ve büyüyen tartışmalar üzerine Hz. Ömer'in müdahalesi sonucu Hz. Ebû Bekir halifeliğe seçilmiştir.

Atatürk'e göre, halife seçiminde vuku bulan tartışmalar, aslında yersiz değildir; çünkü hilâfet, İslâm milletleri için en önemli işlerden biridir. Halife, müslümanlar arasında "rabita" görevini üstlenmiş bir emirlikdir. Gerçekten emirlik, Yüce Tanrı'nın, varlığı güç ve atılım şartına bağlı bir sır ve hikmetidir. Halifelikten asıl amaç, "def'-i fesâd ve hüfz-ı asayiş-i bilâd ve tanzim-i umur-i cihâd ile mesâlih-i âmmeyi hüsn-i tanzim ve tesviyeden ibârettir. Bu dahi ancak savet ve kuvvete menuttur; âdetullah bu vehile câri olagelmıştır." (bozgunculuğun giderilmesi, beldelerin güvenliğinin korunması, cihâd-savaş-işlerinin düzenlenmesi, kamu işlerinin en iyi şekilde tanzim ve düzeltilmesinden ibarettir. Bu da ancak atılım ve kuvvete bağlıdır ve Allah'ın âdeti de hep bu şekilde yürüyegelmiştir.) (s. 1842).

Atatürk daha sonra, kuvvetli ve nüfuzlu olan Küreyş kabilesine mensup olan Hz. Ebubekir'in halifelik makamına getirilmesinin ve onu takiben de onun vasıyeti ile Hz. Ömer'in seçilmesinin isabetini dile getirir. (s. 1842/44). Özellikle onun, Hz. Ömer zamanında fetihlerle İslâm devletinin sîr'atle genişlemesi sonucu çoğalan servetin insanlarda dünyevî kinlerin ortaya çıkmasını ve bunun da karışıklık ve fitneye sebep olmasına dolayısıyla da halifeliğin mevcut yapıyla meseleleri çözmede yetersiz kaldığını bilzât Hz. Ömer'in de idrak ettiğini belirtmesi ve onun için de yerine kimseyi bırakılmıyıp hilâfet için "mevverete" (damaşa) havale ettiğini belirtmesi gerçekten ilgi çekicidir. Bu husus, biraz sonra değerlendirilecektir.

Atatürk, bu çok önemli konuşmasında, Hz. Ömer'den sonra yûrâ'nın isbatına getirdiği Hz. Osman ve arkasından Hz. Ali dönemlerini ve bu dönemlerde ortaya çıkan karışıklıkları özetler (s. 1846). Daha sonra tarihî seyrî içinde Emevîler, Abbâsîler, Selçukîler ve Osmanlılar hakkında kısa ve özlü bilgiler verir (ss. 1848-1850) ve "bu adımlarımız bizi bugünkü şekli idaremizin ne kadar tabii, ne kadar zarurî ve Türkiye için ve bütün âlemi-İslâm için ne kadar nâfi ve müsthib olduğu neticesine hâkî edecektir... Türk ve İslâm Türkiye Devleti, iki saadetin tecelli ve tezahürüne menba ve mençe olmakla dünyanın en bahtiyar bir devleti olacaktır..." ifadelerini kullanır.

Daha önce de ifade edildiği üzere, Atatürk'ün İslâm tarihinde halifelik müessesesinin seyrî hakkında verdiği bilgiler ve özlü değerlendirmeleri, gerçekten isabetli ve uzmanca tesbitlerdir.

Söyle ki, halifelik, Hz. Peygamber'in vefatından sonra ortaya çıkan ve o günden bugüne İslâm toplumlarının en önemli meselesi ve belki de aralarındaki ihtilâfın, mezhep ayrılıklarının temel sebeplerinden biri olarak varlığını korumuş bir müessesedir.

Hz. Peygamber, müslümanların komutanlığını, dinî ve dânyevî işlerini yürütecek bir kimsyî kendisine halife tayin etmeden vefat etmişti. Esasen Hz. Muhammed, bütün faaliyetlerinde kendisinin yenilikçi olmadığını ısrarla belirtmişti. Hattâ dinî bile yeni baştan icad edilmiş değildi; çünkü ona göre İslâm, dâima var olmuştu ve Hz. İbrahim ile başlayan önceki peygamberlerin dininden farkı yoktu. O sâdece, daha önce gönderilen dinlerin bozulan kısımlarını düzeltiyor ve Allah'ın dinini yine O'nun esaslarına göre var kılıyordu. Hz. Muhammed ile en mükemmel şekline kavuşmuş olan İslâm, ona bağlananlar ve bütün insanlık için refah, adalet, kurtuluş, barış ve esenlik vaad ediyordu. "İnsanî değerler söz konusu olunca bu elbette bir yenilik değildi... Hz. Peygamber'in

Ahmet Taşağıl	<i>Türk Tarihî ile İlgili Çin Kaynaklarının Türkçe Neşri Üzerine Düşünceler</i>	113
Muallâ Uydu	<i>İlk Rus Yıllıklarının Türk Tarihî Açısından Önemi</i>	125
İlber Ortaylı	<i>Rusya Arşivleri ve Osmanlı Tarihî</i>	145
Ercüment Kuran	<i>XIX. Yüzyıl Anadolu Sosyal ve Ekonomik Tarihî Kaynağı Olarak Yabancı Seyahatnamelerden Georges Perrot'nun «Souvenirs d'un Voyage en Asie Mineure»ü</i>	149
Tuncer Baykara	<i>Yakın Tarihin Sözlü Kaynakları</i> ...	155
İlhan Şahin	<i>Osmanlı Anadolu'su Göçebelerinin Yazılı ve Sözlü Kaynakları</i>	167

TÜRKİYE CUMHURİYETİ TARİHİNİN TEMEL
KAYNAKLARINDAN BİRİ OLARAK NUTUK

Cezmi ERASLAN*

Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin Cumhurbaşkanı, Gazi Mustafa Kemal Atatürk'ün Cumhuriyet Halk Fırkası Umumî Reisi sıfatıyla fırkanın ikinci büyük kongresinin cereyan ettiği 15-22 Ekim 1927 tarihleri arasında toplam 36 saat 31 dakika süreyle verdiği büyük nutku, zemini, zamanı ve daha ziyade muhtevası bakımından cumhuriyet tarihimizin önemli kaynaklarından birisidir. Nutuk sahibinin, 19 Mayıs 1919'da Samsun'a çıkışından başlayarak 1926 yılı ortalarına kadar anlatılan olayların daima odak noktasında yer alması ve anlattıklarını bir kısım belgelerle desteklemesi eserin önemini arttırmaktadır.

Biz bu tebliğ çerçevesinde geniş kapsamlı bir metin tahlilinden ziyâde, eserin zaman, zemin ve muhteva bakımından yakın tarihimize kaynaklık etme hususiyetlerini ilmi bir yaklaşımla ele almaya çalışacağız.

Nutkun Verilmesindeki Gaye : Nutkun neden verildiği hususunda yapılan değerlendirmeleri sonraya bırakarak Atatürk'ün ifadelerine baktığımızda bunu millete karşı bir vazife olarak telâkki ettiğini görürüz : «senelerden beri devam eden efâl ve icraatımızın millete hesabını vermek vazifem olduğu kanaatindeyim»¹. Nutkun öncelikle «inkılâbımızın anlaşılmasında tarihe medâr-ı suhûlet olma»² maksadına yönelik olduğu, bununla birlikte

* Doç. Dr., İ. Ü. Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü Öğretim Üyesi.

² Atatürk'ün Kongre konuşması hakkında bkz. Hakimiyet-i Milliye, 16 Ekim 1927.

² Kemal Atatürk, *Nutuk II*, İstanbul 1963, 13, baskı, s. 433, Atatürk'ün nutku İngilizce, Fransızca Almanca ve Rusça'ya tercüme edilmiş, elçilikler vasıtasıyla yurtdışında satışı yapılmıştır.

Tarih Boyunca Türk Tarihinin Kaynakları Semineri
6-7 Haziran 1996 Bildiriler, 1997 İstanbul, s. 1-14

ISAM 93450

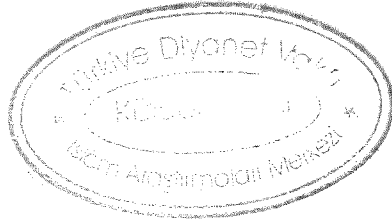
ATATÜRK'ÜN NUTUK DİLİNDEKİ BATI KAYNAKLI
KELİMELER

HALİL ERSOYLU*

TÜRKLÜK ARAŞTIRMALARI DERGİSİ

8, İstanbul-1997, s. 155-194. D. 142

[Mehmet AKALIN Armağanı]

Nutuk, bugünkü Türkiye Cumhuriyeti'nin düşüncede var oluşundan, gerçekte hayat buluşuna ve gelecekteki güvenliğine kadar bütün zamanlarını bir öz olarak, bir belgeli söz olarak anlatan ilk ve asıl kaynaktan doğmuş tek eserdir.

Devletlerin, ancak, milletleriyle var olabileceği şeklindeki tarihî gerçek hatırlanırsa, Nutuk, aynı zamanda Türk milletinin varlığını sürdürme-liğinin de belgesi durumundadır. Nitekim, bu devlet-millet ayrılmazlığı Nutuk'ta da kendisini göstermektedir.

Nutuk dilinde, içinde yüzyıllarca kalınan eski medeniyetin -devrin yazı dilinin bir özelliği olarak - önemli sayılacak ölçüdeki Arapça ve Farsça kelimelerinin yanı sıra, yeni medeniyetin sınırlı orandaki batı kaynaklı kelimeleri de bulunmaktadır. Atatürk'ün bizzat kullandığı dili taşıyan ve Latin harfli Türk alfabesiyle yapılan basımı esas alınarak taranılan Nutuk (iki ciltlik asıl eser) metninde, Atatürk'ün anlatımında yer yer rastlanılan batı kaynaklı kelimelerin bir kısmı, şüphesiz ki, dilde genel kullanılışı olan yani, deyim, terim özelliği taşımayan kelimelerdir. Böyle de olsa, bu çeşit kelimelerin bu incelemedeki sınıflaması, onların Nutuk'taki kullanılışı sırasında bulunduğu yer, taşıdığı önem gözönüne alınarak yapılmıştır. Çünkü, bu çeşit kelimeler Türkçede bugün bile, ancak belirli durumlarda kullanılmaktadır.

Nutuk'ta geçen batı kaynaklı yabancı kelimeleri başlıca sekiz bölümde ele almak mümkündür.

* Prof. Dr., Mimar Sinan Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi.

16 KASIM 1997

Le 13 mars 1926, un fastueux feu d'artifice éclatait dans la presse turque, en l'honneur de Mustapha Kemal ; à Istanbul, le Milliyet commençait la publication des "Souvenirs de Ghazi Mustapha Kemal Pacha" (1). Le même jour, sous la plume d'Arif Uruç bey, le Vakit expliquait comment certaines personnalités avaient rencontré le Ghazi, tandis que dans le Cumhuriyet, Yunus Nadi se livrait à "une étude sur le Ghazi".

Les Souvenirs furent publiés jusqu'au 12 avril 1926 ; le dernier jour, le Milliyet annonçait la publication ultérieure de trois autres séries de souvenirs relatant la vie de Mustapha Kemal entre 1919 et "aujourd'hui". Selon les précisions du journal, ces deuxième, troisième et quatrième parties étaient "en voie de compilation et leur publication avait été autorisée par le Ghazi".

En fait, comme on le sait, le Milliyet ne poursuivit pas la publication des Souvenirs. Il fallut attendre 1944 et la sortie du 19 Mayıs ("19 mai") pour que Falih Rifki Atay reprenne sa fonction de scribe kémalien. Entre temps, il y avait eu le Nutuk.

* *
*

Le Nutuk (discours), le grand discours, fut prononcé par Mustapha Kemal entre le 15 et le 20 octobre 1927, à l'occasion du 2e Congrès du Parti populaire (Halk Firkasi). Mustapha Kemal parla pendant trente six heures. Il raconta l'épopée de la guerre d'indépendance, depuis son débarquement à Samsun jusqu'à la victoire, avant de décrire la création de la République et certains événements survenus entre 1923 et 1927.

Ce monument - transcrit par écrit, le discours couvre 543 pages en turc osmanlı et 724 pages en anglais - est devenu une des principales sources de l'épopée kémalienne. Depuis le Tarih (Histoire) publié par le Comité d'étude de l'histoire turque en 1931, jusqu'aux biographies les plus récentes (Tek Adam de Şevket Süreyya Aydemir ou K. Atatürk de Feridun Ergin), tous les livres et les articles publiés en Turquie ont usé et abusé du Nutuk ; présentant un recueil de textes consacrés à la guerre d'indépendance, publié en 1981 par le ministère de la Culture, l'auteur anonyme de l'introduction écrit par exemple "que le Nutuk est le livre le plus important écrit sur la période (de la guerre d'indépendance)" (2).

A l'étranger, les biographes du fondateur de la République turque et ceux qui se sont consacrés au kémalisme ont puisé dans le Nutuk avec la même énergie, d'autant plus facilement que le discours fut rapidement traduit et publié en dehors de Turquie ; dès 1929, il paraissait en anglais et en français à Leipzig (3) et en russe à

VARIA TURGICA
CONDITIONS DE VENTE

- I. Bernard LORY, *Le sort de l'héritage ottoman en Bulgarie. L'exemple des villes bulgares*, 1985, 235 p. 150 FF ou 20 \$
- II. Gérard GROG et İbrahim ÇAĞLAR, *La presse française de Turquie de 1795 à nos jours. Histoire et catalogue*, 1985, 261 p. 150 FF ou 20 \$
- III. Hâmit BATU et Jean-Louis BACQUÉ-GRAMMONT éd., *L'Empire Ottoman, la République de Turquie et la France*, 1986, 712 p. 300 FF ou 50 \$
- IV. Comité international d'études pré-ottomanes et ottomanes, *Proceeding of the VIth Symposium, Cambridge, U.K., 1st-4th July 1984*, J.-L. BACQUÉ-GRAMMONT and E. van DONZEL éd., 1986, 304 p. 190 FF ou 30 \$
- V. Henry LAURENS, *Les origines intellectuelles de l'expédition d'Égypte. L'Orientalisme islamisant en France (1698-1798)*, 1987, 264 p. 170 FF ou 25 \$
- VI. *L'accession de la Turquie à la civilisation industrielle. Facteurs internes et externes*, Jacques THOBIE et J.-L. BACQUÉ-GRAMMONT éd., 1987, 236 p. 170 FF ou 25 \$

Sous Presse

- R.H. Hattox and H.W. Lowry (ed.), *The Ottoman Empire and Republican Turkey. Study in Economic and Social History*.
- Claude CAHEN, *La Turquie Pré-Ottomane*, version actualisée et augmentée de *Pre-Ottoman Turkey*.
- *Türkische Miscellen*, Festschrift Robert Anhegger.
- Actes de la 1re semaine juridique Franco-Turque, Istanbul, 1984.
- Actes des Colloques "Galata" et "Jeunes Turcs", Paris 1985.
- Actes du Colloque "Istanbul dans la Presse. La Presse à Istanbul", Istanbul, 1985.
- Actes du Colloque "Individu et Société. L'influence d'Aristote dans le monde méditerranéen".

EDITIONS ISIS
Kuyumcu İrfan Sok. No. 22/2
Nişantaşı
80220 ISTANBUL Turquie

LIBRAIRIE D'AMERIQUE ET D'ORIENT
Adrien Maisonneuve
11, rue Saint-Sulpice
75006 PARIS France

ŞEMOTI, no. 4, Paris 1987

IRLICA Ktp.